

DAGENS FRÅGOR

Indien efter Nehru

En epok i Indiens historia är slut, epoken Nehru. Vad man än må ha tyckt om hans politik kan man inte förneka att Nehru var en statsman av världsformat. För Indien var han en fadersgestalt, en enande kraft i jätteriket, Gandhis vän och efterträdare, frihetskämpe och martyr, ledare och helgon redan i livstiden, känd över hela världen och älskad och beundrad av så gott som alla de 450 miljoner indier som visserligen benämns en nation, men som är splittrade på så många sätt genom ras, religion, kast, språk, hudfärg och separatist rörelser.

Hans efterträdare Lal Bahadur Shastri är så gott som ingenting av allt detta. Han är en liten obetydlig person, en partifunktionär som knappast någonsin varit utanför Indiens gränser, vald därför att han var en lämplig kompromisskandidat som väntas kunna hålla samman de vitt åtskilda flyglarna i Indiens kongressparti. Men är han verkligen den enande kraft som Indien behöver?

Det finns många som sagt: "Efter Nehru kommer anarki! Det blir värre än vid Indiens frigörelse och delning. Hinduer och muslimer kommer att flyga i strupen på varann, sikherna kommer på nytt att begära sitt oberoende och magafolken vid Burma kommer att resa sig igen. Indien blir kaos. Med Kinas stöd kommer kommunisterna att ta makten. Indien kommer att gå förlorat för demokratin och därmed hela Asien."

Andra säger att det dock finns fler enande faktorer än Nehru. Hotet från Kina har svetsat samman alla indier, och t. o. m. kommunistpartierna var lojala mot regeringen under gränskriget 1962, vilket uppenbarligen överraskade Kina. Kongresspartiet dominerar alltjämt den politiska bilden. Så länge det håller samman är det en stark enande faktor, men risken för en brytning mellan dess radikala vänsterflygel och den reaktionära högerflygeln har ökat genom Nehrus bortgång. Det var också därför Lal Bahadur Shastri valdes till Nehrus efterträdare, en man från partiets center. Kraftfullare kandidater fanns på flyglarna, såsom Indira Gandhi, Nehrus ivrigt vänsterradikala dotter, nu utsedd till informationsminister i den nya regeringen. Högersidans mest framträdande män är partipresidenten Kamaraj Nadar, sydindier, och Desai, skattmästaren. Andra namn att nämna är den radikale inrikesministern Nanda, samt den 1962 avskedade försvarsministern Krishna Menon, som troddes vara borta från politiken, men som nu är igång igen och vars aktier lär vara i stigande.

Lal Bahadur Shastri har gått långa vägen inom partiet. Men han är ändå föga känd av de breda lagren och okänd i Europa och Amerika där han aldrig varit. Personligen sägs han vara mild och anspråkslös, föga maktlysten, omutligt hederlig och allmänt omtyckt; hans mest framträdande egenskap är att han saknar fiender, ehuru det sä-

kert finns opposition mot honom från vänsterfalangen.

Han kommer från Benares, är av enkel köpmannakast och gick in i partiet i ungdomen. Under ohörsamhetskampanjen 1942 sattes han liksom Nehru och många andra i fängelse. Senare blev han partisekreterare och organiserade 1952 års stora valseger. Som belöning blev han järnvägsminister.

Efter en stor järnvägsolycka 1956 tog han på ett uppseendeväckande sätt det parlamentariska ansvaret och avgick, vilket förskaffade honom stor aktning. Han kom också snart tillbaka i regeringen, först som transportminister och efter 1961 som inrikesminister. Hans svaga sida är utrikespolitik, men han gjorde 1963 en god insats på detta område, när han lyckades förbättra de spända relationerna med Nepal.

Men någon personlighet av Nehrus format är naturligtvis inte Shastri, knappast heller någon stark man, som kan ta ett hårt tag i rodret om Indien hotas av anarki. I ett sådant läge är nog den starkaste faktorn Indiens armé. Denna har högt anseende, trots nederlaget 1962, och har säkert förmågan att ta makten. Däremot är den av tradition en icke politiserande armé, i motsats till vad fallet är t. ex. i grannstaten Burma.

Det är sannerligen ingen avundsvärd post Shastri har fått överta. Att styra detta fattiga jätterike, där befolkningstillväxten avsevärt överträffar produktionsökningen och där religiösa fördomar bygger oöverstigliga hinder även för de enklaste och självklaraste reformer, under de kommande åren alltmedan de kineskommunistiska stormmolnen skockas allt tätare över Sydostasien, blir inte någon lätt uppgift.

Den enda ljusningen västerlandet kan skönja är möjligen att Nehrus

efterträdare kan bli mer benägen för en kompromiss i Kashmir-frågan. Detta område där den blide pacifisten Nehru, själv av härstamning en kashmirier, under alla år varit oböjlig intill fanatism. Men nu har redan ett steg tagits genom frisläppandet av Kashmirs store politiker Scheik Abdullah, Lejonet av Kashmir, som i elva år suttit fängslad. Pakistan har också gjort en gest genom att förklara Kashmir-frågan vilande tills den nya regeringen hunnit växa in i sin roll. Det finns måhända ett litet hopp att den allvarligaste tvistefrågan mellan Asiens två största västorienterade stater skall kunna bringas ur världen.

Flirt med kommunismen

På sista tiden har kunnat märkas åtskilliga tecken på en avsevärd uppmjukning inom socialdemokratien vis-à-vis kommunismen. Den 12-sidors bilaga som inför den sovjetryske diktatorns besök publicerades samtidigt i två stora socialdemokratiska tidningar, Stockholms-Tidningen och Arbetet, liksom herr Erlanders alltför vänliga ord om herr Krustjev, utgör några exempel. Uppenbarligen har det inför Krustjevs besök utgått en generalorder att samtliga partimedlemmar skall hålla sig stilla, något som nogsamt åtlytts av de många följaktiga. Men för den skull hade det väl knappast ändå varit nödvändigt med denna falska hjärtlighet gentemot den ryske kommunistchefen, vilket ju, låt vara i mindre proportioner, också givit de svenska kommunisterna ett sken av salongsfärdighet.

Om det nu varit så, att denna lilla flirt med kommunismen från regeringssidan endast varit betingad av en i sakernas läge måhända naturlig önskan att få diktatorsbesöket att flyta så omärkligt och friktionsfritt som möj-

ligt, hade det kanske trots allt varit förståeligt. Uppenbarligen har dock herr Hermanssons "mjukare" linje verkat tilltalande på åtskilliga socialdemokrater, vilka skyndat sig att på olika sätt gå kommunisternas ärenden, för att inte tala om de fall, där ett direkt samarbete kunnat etableras.

Som redovisats i föregående nummer av Sv. T. fanns det i motionerna till den socialdemokratiska partikongressen vissa mindre tilltalande tendenser på det utrikespolitiska området, bl. a. krav på ett erkännande av Östtyskland från svensk sida. Av allt att döma är det fråga om en organiserad kampanj mot Västtyskland, vilken i första hand emanerar från Socialdemokratiska studentförbundet eller detta närstående kretsar. En lundsisk student, aktiv inom den socialdemokratiska studentorganisationen, har publicerat en ryktbar skrift, som under sken av en viss kvasivetenkskaplighet går till starkt angrepp mot förhållandena i dagens Västtyskland. Trots att boken ifråga av enhälliga kritiker förklarats ovederhäftig och fylld av generaliseringar, som många gånger har föga att göra med sanningen, tycks den likväl ha ett visst inflytande i socialdemokratiska studentkretsar. Författaren har också i andra sammanhang visat sig ha ett nära samröre med de yttersta vänstergrupperna.

Det socialdemokratiska studentförbundet har också i sitt allmänna programskrivande uttryckt tankegångar på olika områden av samhällslivet, som placerar det inom herr Hermanssons rāmärken. Någon direkt samverkan mellan kommunister och socialdemokratiska studenter har det dock icke varit fråga om, förrän helt nyligen ett uttalande publicerades, betitlat "problemet Tyskland". Uttalandet, som är undertecknat av 70 personer, kända för en klart vänsterbetonad åskådning på gränsen mellan kommu-

nism och socialism, inriktar sig framför allt på att angripa Västtyskland, där det enligt undertecknarna pågår "en utveckling som i många stycken inger oro". Sedan kommer de gamla vanliga anklagelserna. Nazismen lever kvar, officersskåren består av folk som förde befäl redan under Hitlertiden, många poliser har tidigare tjänstgjort inom SA och SS. Diplomaterna har ett tvivelaktigt föregående, "krigshetsande" kretsarna är starka o. s. v.

Några dylika anklagelser framställs nu inte mot Östtyskland, där dock allt inte helt tycks vara som det borde: "Även i Tyska demokratiska republiken förekommer många oroande drag. Den stora flyktingströmmen ger väl taligt besked om att den östtyska regimen misslyckats att vinna betydande medborgarskiktets förtroende. Berlinmurens uppförande speglar ett onaturligt förhållande." Så kan ju saken också uttryckas, ehuru man får det allmänna intrycket att sympatierna för Östtyskland är större än för Västtyskland.

Näväl, vad vill man då åstadkomma? Det är ingalunda fråga om originella idéer, tvärtom. Man bygger helt på de socialdemokratiska studenternas program och på uppfattningar, som stundom framföres på kommunistiskt håll. De nuvarande gränserna skall erkännas, bägge staterna skall beviljas inträde i FN, Sverige skall erkänna Östtyskland och Berlin skall göras till en fri stad under FN-kontroll, och FN:s högkvarter bör förläggas till Berlin.

Om än innehållet i propån är ganska ointressant, är det betydligt intressantare att finna vilka personer, som ingår i kretsen. Där finner vi åtskilliga, som är verksamma just inom socialdemokratiska studentförbundet tillsammans med Kjell E. Johansson, ordförande i den kommunistiska ungdomsorganisationen och sekreterare i

den beryktade "kommittén mot nynazism och rasfördomar" och studieledaren i ungtkommunisternas Stockholmsdistrikt, Jonas Åkerstedt. Förutom åtskilliga andra av ledamöterna i kommittén mot nynazism har man också hämtat folk från "Kampanjen mot atomvapen" samt, hör och häpna, en vilseförd yngling, ordförande i Katarina Centerungdom. I övrigt förekommer mer eller mindre kända personer, som brukar återfinnas i dylika sammanhang, Erik Blomberg, Artur Lundkvist, Kurt Ullberger, Harry Videmyr, socialinspektören, m. fl.

Sällskapet är som synes mycket blandat och man frågar sig vad som månne bliva av dessa kontakter på den yttersta vänsterkanten. Sannolikt gläds herr Hermansson åt att hans ungtkommunisterna vunnit insteg i nya bekantskapskretsar, medan herr Erlander i motsvarande utsträckning borde ha anledning till bekymmer.

Sinnesundersökningarna

Utlåtande över en sinnesundersökning i brottmål skall enligt stadgande i sinnessjuklagen vara avgivet sist inom sex veckor från det handlingarna kom undersökningsmyndigheten till handa. Den lagstadgade sexveckorsfristen har dock på senare år alltmera sällan kunnat iaktas, ett missförhållande som upprepade gånger påtalats bland annat av JO såsom senast i hans till årets vårriksdag avgivna ämbetsberättelse. Däri utsades, att enligt uppgift från medicinalstyrelsen i november 1963 kunde den genomsnittliga undersökningstiden numera uppskattas till omkring fyra månader.

JO har i sin berättelse ansett den yttersta orsaken till ifrågavarande missförhållande vara att den nuvarande rättspsykiatriska organisationen redan vid sin tillkomst 1945 var underdimensionerad.

Riksdagen har visserligen år 1961 fattat beslut om riktlinjerna för en förbättrad organisation, vilken dock av olika skäl ännu icke kunnat genomföras. Däremot har vissa mera provisoriska åtgärder företagits för att söka motverka eftersläpningen. Hit hör exempelvis regeringens åtgärd att med verkan från den 1 januari 1962 höja arvudet för sådan sinnesundersökning som utföres av psykiater som ej är för rättspsykiatriska uppgifter anställd inom fångvården eller sinnessjukvården till 1 200 kronor mot tidigare 600. Denna åtgärd har otvivelaktigt vidgat kretsen av villiga undersökningsläkare.

JO yttrade i sin senaste berättelse bl. a. följande: "med det mycket dåliga utgångsläget som förelegat med hänsyn till den gamla organisationens brister anser jag att några anmärkningar icke kunna riktas mot takten eller omfattningen av det pågående reformarbetet. Och jag är förvissad om att alla som deltaga i detta arbete äro lika angelägna som jag att de här ifrågakomna missförhållandena som utgöra ett av de mörkaste kapitlen i modernt svenskt rättsliv skola bringas ur världen med all den skyndsamhet som är möjlig."

Vid vårriksdagens början efterlyste två interpellanter i andra kammaren (hrr Fröding och Ståhl) ytterligare åtgärder från justitieministerns sida för undersökningstidens förkortande. I sitt den 25 maj avgivna svar hänvisade justitieministern bl. a. till att han genom en i mars avlåten och sedermera av riksdagen antagen proposition nr 90 framlagt vissa förslag till ändringar i sinnessjuklagen. Dessa, som dock träder i kraft först vid årsskiftet, innebär i huvudsak att medicinalstyrelsens möjlighet att anlita andra läkare än de rättspsykiatriska tjänsteläkarna för sinnesundersökningar på olika sätt vidgats. Justitie-

ministern upplyste vidare att regeringen med verkan från den 1 maj i år beslutat, att visst arvode skall utgå jämväl till dessa tjänsteläkare eller med 300 kronor per sinnesundersökning.

Inte minst den sistnämnda åtgärden synes kunna bli av visst värde. Genom att de nämnda tjänsteläkarna hittills varit särskilt betalda endast för s. k. G 4-intyg (summarisk undersökning enligt personundersökningslagen) torde det nämligen vara ganska naturligt om vederbörande hittills hellre velat offra eventuell övertid på dylika intyg än på sinnesundersökningar. Härutinnan kan väl nu en förändring förväntas inträffa.

I interpellationsdebatten framhöll en av interpellanterna bl. a., att den förevarande eftersläpningen förmodligen skulle kunna bringas ur världen relativt snabbt, i vart fall temporärt, om man ville medge ett "skattefritt år" för sinnesundersökningarna, även om interpellanten knappast förväntade sig något intresse för en sådan åtgärd från finansministerns sida. Läget är emellertid redan f. n. så pass allvarligt och kan också tänkas bli så förvärrat att även en sådan specialåtgärd kan bli nödvändig.

Att, sett på något längre sikt, nedbringa undersökningstiderna fordrar dock säkerligen andra åtgärder än av enbart personalorganisatorisk eller ersättningsteknisk natur. Framför allt synes härvid böra övervägas huruvida inte domstolarnas beslut om sinnesundersökningar på något sätt skulle kunna nedbringas i antal utan att rätts säkerheten härigenom trädde för nära. Möjligen skulle man bl. a. kunna tänka sig, att en läkare som utför s. k. G 4-undersökning skulle kunna, om han anser fallet fullt uppenbart, låta sitt intyg utmynna i en klar vårdattest. Endast om denna attest där-

efter sattes i fråga av antingen någondera parten eller domstolen själv, skulle stor sinnesundersökning ifrågakomma.

Det kan slutligen påpekas att den nya brottsbalkens ikraftträdande näppligen kommer att minska utan kanske snarare öka behovet av läkarmedverkan i brottmålen.

Medborgerlig samling

Ur det borgerliga samarbetets synpunkt måste man djupt beklaga att det initiativ misslyckades, som entusiastiska anhängare av tanken på borgerlig samling tog, när de försökte etablera en valsamverkan i fyrstadskretsen mellan alla de tre borgerliga partierna. Centerpartiet tog på sig ansvaret att spräcka detta initiativ — en åtgärd, som ytterligare belastar den politiskt döende hr Hedlunds eftermäle. Genom ett sådant samgående i val hade man äntligen kunnat få ett verkligt signifikativt mått på det stöd, som tanken på en borgerlig samling åtnjuter bland väljarna. Positivt eller negativt hade en sådan vägledning varit av största värde.

Läget är nämligen sådant att den borgerliga samlingen uppfattas som en nästan med visshet förutsägbar utveckling. Bedömningarna hänför sig numera framför allt till tidsfaktorn. Och dessa bedömningar spelar en stor roll i det politiska spelet.

Ett ytterligare initiativ, som man från samma håll tagit till valsamverkan i den formen att högerpartiet skulle förena sig med utbrytare från centern och folkpartiet till en gemensam samlingslista, förolyckades dessbättre snabbt. Ty få saker skulle ha varit så skadliga för fortsättningen av det närmande, som dock skett de borgerliga partierna emellan, och som klart kommit till uttryck i det goda

samarbetet vid årets vårriksdag. Centern och folkpartiet skulle ofrånkomligen ha bibringats det intrycket att högerns samverkanssträvanden innebure ett splittringshot mot dem — att högerpartiet var berett att tillgripa taktiken söndra och härska för att nå sitt mål.

Därom har ju från högerns sida aldrig varit fråga. Det måste också vara en av alla de tre borgerliga partierna omfattad tyst förutsättning att samlingen skall ske genom sammanjäkning mellan partier, som respekterar varandras sammanhållning, inte genom en splittrings- och försvagnings-taktik. I så fall blir den sista villan värre än den första.

Det tredje initiativet — innebärande att den krets, som stått bakom de tidigare ansträngningarna nu förenar sig kring en särskild samlingslista med representanter för alla partierna, anses på sina håll bli av värde som möjlighet till opinionsmätning. Men detta värde förringas naturligtvis av att de tre partierna ställer upp med egna listor. Det kan bli svårt att avgöra varifrån rösterna på samlingslistan kommer och att bedöma opinionsutslaget styrka. Dessutom finns det en risk för en inbördesfejd mellan "samlingslistan" och de tre partilistorna, som kan bli socialdemokraterna till hjälp. I vart fall blir experimentets berättigande beroende av att man från initiativtagarnas sida inte leker med tanken att samlingen skall kunna komma till stånd genom högerpartiets splittring

eller försvagning. På den punkten väcker de uttalanden, som en av samlingsprojektets livligaste tillskyndare — hr Sjöholm — har gjort, mycken undran. Visserligen har han i Sydsvenska Dagbladet dementerat beskyllningar för omdömen om högerpartiet, vilka för alltid skulle utestänga honom från varje samarbete med lojala högermän. Men hans förklaringar kunde ha varit mera övertygande. Särskilt väcker det förvåning att han i dessa förklaringar tycks utgå från den föreställningen att det skulle råda en djup spricka inom högerpartiet mellan "mörkblå" och framstegsmän. De som har tillfälle att från mera central observationspunkt än hr Sjöholm iakttaga förhållandena inom högerpartiet måste dock säga sig att han här är offer för en villfarelse, som måste bero på bristande förtrogenhet med det verkliga läget. Det finns meningsmotsättningar inom högerpartiet, liksom inom alla partier, men något motsatsförhållande av verklig politisk betydelse mellan grupper, som företräder olika åsiktsnyanser, det finns inte. Det är skäl att påminna hr Sjöholm och hans meningsfränder om att mörkblått och ljusblått faktiskt endast är nyanser av samma färg.

Men när allt kommer omkring så måste till sist det sydsvenska initiativet bedömas efter resultatet. Valnattens siffror kommer att visa om experimentet var värt de slitningar det kostade och den skada som redan gjorts.